

Șerban Diaconescu

Paul Vasilescu

Facultatea de Drept a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca

Introducere în dreptul civil

Volumul II

Editura
Stamangiu
2023

CUPRINS

CAPITOLUL I. ACTUL CIVIL	1
§1. Aspecte introductive	1
1.1. Noțiuni	1
1.2. Terminologie	4
1.3. Sediul materiei	5
1.4. Delimitări	6
1.4.1. Actul de drept public și actul civil	6
1.4.1.1. Interferențe	8
1.4.2. Manifestări de voință non-juridice	8
1.5. Sursa intelectuală a teoriei actului civil	12
1.5.1. Autonomia de voință	13
1.5.1.1. Individualism modern	13
1.5.1.2. Consecințele juridice ale voinței autonome	14
1.5.1.3. Libertatea contractuală	15
1.5.2. Critica autonomiei de voință	16
1.5.2.1. Pozitivism juridic	16
1.5.2.2. Solidarismul juridic	18
1.5.2.3. Marxism în civil	19
1.5.3. O concluzie	21
1.6. Analiza economică a contractului. Drept nord-american	22
§2. Clasificări ale actului civil	25
2.1. Acte unilaterale și acte bilaterale	25
2.2. Acte patrimoniale și acte nepatrimoniale	29
2.3. Acte numite și acte nenumite	31
2.4. Acte civile consensuale, solemne și reale	33
2.5. Acte <i>intuitu personae</i> și acte <i>intuitu rei</i>	36
2.6. Acte oneroase și acte gratuite	38
2.6.1. Contractul comutativ și contractul aleatoriu	38
2.6.2. Actul gratuit	39
2.6.2.1. Liberalitățile	39
2.6.2.1.1. Subspecii	40
2.6.2.1.2. Excluderi	43
2.6.2.2. Acte dezinteresate	45
2.6.2.2.1. Excluderi	47
2.7. Acte cu executare continuă și acte cu executare <i>uno actu</i>	48
2.8. Acte de conservare, de administrare și de dispoziție	49
2.9. Acte constitutive, translativ și declarative	53
2.9.1. Excluderi	55
§3. Structura actului civil	56
3.1. Liminarii	56
3.1.1. Sediul materiei	56

3.1.2. Terminologie	57
3.2. Capacitatea	59
3.3. Consimțământul	61
3.3.1. Principiile voinței juridice	62
3.3.1.1. Principiul libertății contractuale	62
3.3.1.1.1. Ordinea publică	63
3.3.1.1.2. Bunele moravuri	64
3.3.1.2. Regula preeminenței voinței reale	67
3.3.2. Calitățile juridice ale voinței reale	69
3.3.2.1. Voința internă trebuie să fie liberă și conștientă	69
3.3.2.2. Voința internă trebuie să fie animată de intenția de a produce efecte juridice	71
3.3.2.3. Voința juridică internă trebuie exteriorizată	72
3.4. Viciile de consimțământ	74
3.4.1. Liminarii	74
3.4.1.1. Sediul legal	75
3.4.2. Eroarea	75
3.4.2.1. Noțiune	75
3.4.2.2. Clasificare	76
3.4.2.2.1. Eroarea obstacol	76
3.4.2.2.2. Eroarea indiferentă	78
3.4.2.2.3. Eroarea viciu de consimțământ	79
3.4.2.2.4. Eroarea de fapt și eroarea de drept	81
3.4.2.2.5. Eroarea scuzabilă	83
3.4.2.3. Structura erorii	84
3.4.2.4. Condițiile juridice ale erorii	84
3.4.2.5. Proba erorii	85
3.4.2.6. Sancțiunea erorii esențiale	86
3.4.3. Dolul	87
3.4.3.1. Noțiune	87
3.4.3.2. Domeniul de aplicare a dolului – viciu de consimțământ	88
3.4.3.3. Clasificare	88
3.4.3.4. Structura dolului	89
3.4.3.5. Condițiile juridice ale dolului	90
3.4.3.6. Proba dolului	92
3.4.3.7. Sancțiunea dolului	92
3.4.4. Violența	93
3.4.4.1. Noțiune	93
3.4.4.2. Clasificări	94
3.4.4.3. Structura violenței	98
3.4.4.4. Condițiile juridice ale violenței	99
3.4.4.5. Proba violenței	100
3.4.4.6. Sancțiunea violenței – viciu de consimțământ	100
3.4.5. Leziunea	101

3.4.6. Paralelă între viciile de consimțământ	106
3.5. Obiectul actului civil	107
3.5.1. Sediul materiei	107
3.5.2. Noțiune	107
3.5.3. Condițiile de validitate a obiectului	109
3.5.3.1. Efectivitatea obiectului	109
3.5.3.2. Liceitatea obiectului	112
3.5.3.3. Valoarea obiectului	113
3.6. Cauza actului civil	114
3.6.1. Sediul materiei	114
3.6.2. Noțiune și distincții	115
3.6.2.1. Cauza eficientă și cauza finală	115
3.6.2.2. Cauza abstractă și cauza concretă	118
3.6.3. Opinii despre cauza actului	120
3.6.4. Condițiile de validitate a cauzei	122
3.6.4.1. Realitatea cauzei	122
3.6.4.2. Liceitatea cauzei	124
3.6.5. Domeniul de aplicare a cauzei	125
3.6.6. Proba cauzei actului juridic	126
3.6.7. Utilitatea cauzei	127
§4. Forma și formalitățile actului civil	127
4.1. Forma actului civil – element structural	129
4.1.1. Principiul consensualismului	130
4.1.2. Excepții de la consensualism	131
4.1.2.1. Actul autentic	131
4.1.2.2. Actul scris sub semnătură privată	134
4.1.3. Principiul echipolenței formei	135
4.1.4. Regula simetriei formei	136
4.2. Forma actului civil – mijloc de probă	136
4.3. Formalități care fortifică eficiența actului civil	138
4.4. Variațiuni de forme și formalități ale actului civil	140
4.4.1. Formalismele informative	141
4.4.2. Formalități și forme de abilitare	143
4.4.3. Forme și formalități de control	144
4.4.4. Formalități de înregistrare administrativă și fiscală	144
§5. Modalitățile actului civil	145
5.1. Termenul	147
5.1.1. Noțiune	147
5.1.2. Sediul materiei	148
5.1.3. Clasificări	149
5.1.3.1. Termenul convențional, legal și judiciar	149
5.1.3.2. Termenul cert și termenul incert	150
5.1.3.3. Termenul suspensiv și termenul extinctiv	151
5.1.4. Interpretarea termenului	152

5.2. Condiția	152
5.2.1. Noțiune	152
5.2.2. Sediul materiei	154
5.2.3. Clasificări	154
5.2.3.1. Condițiile cazuale, mixte și condițiile potestative	154
5.2.3.2. Condiția suspensivă și condiția rezolutorie	155
5.2.3.3. Condiția pozitivă și condiția negativă	156
5.2.4. Cerințele condiției	157
5.2.5. Regulile care guvernează realizarea condiției	158
5.2.6. Efectele condiției	159
5.2.6.1. Condiția suspensivă	159
5.2.6.2. Condiția rezolutorie	161
5.3. Sarcina	162
§6. Nulitatea actului civil	163
6.1. Preliminarii la teoria nulității	166
6.1.1. Sediul materiei	166
6.1.2. Funcțiile nulității	166
6.1.3. Delimitarea nulității de alte cauze de ineficiență	168
6.1.3.1. Caducitatea	168
6.1.3.2. Rezoluțiunea	169
6.1.3.3. Inopozabilitatea	169
6.1.3.4. Revocarea	170
6.1.3.5. Reducțiunea	170
6.1.4. Terminologie	171
6.1.4.1. Actul inexistent	171
6.1.4.2. Actul putativ	172
6.1.4.3. Resciziunea	173
6.1.4.4. Nulitatea de drept și nulitatea judiciară	173
6.2. Clasificări	174
6.2.1. Nulitatea expresă și nulitatea virtuală	174
6.2.2. Nulitatea totală și nulitatea parțială	175
6.2.3. Nulitatea de fond și nulitatea de formă	176
6.2.4. Nulitatea judiciară și nulitatea amiabilă	177
6.2.5. Nulitatea absolută și nulitatea relativă	178
6.3. Teorii despre nulitate	182
6.4. Atitudini posibile în fața nulității civile	183
6.4.1. Modalități de invocare a sancțiunii nulității	184
6.4.1.1. Acțiunea în nulitate	184
6.4.1.2. Excepția de nulitate	186
6.4.2. Modalități de îndreptare	187
6.4.2.1. Refacerea actului	187
6.4.2.2. Confirmarea	188
6.4.2.2.1. Diferențieri	191
6.4.2.3. Conversiunea	192

6.5. Efectele nulității	193
6.5.1. Principiul desființării retroactive a actului nul	194
6.5.2. Regula desființării actelor subsecvente unui act nul	195
6.5.3. Regula restabilirii situației anterioare încheierii actului nul	198
§7. Efectele actului civil	200
7.1. Principiul forței obligatorii	203
7.1.1. Sursa intelectuală	203
7.1.2. Sursa tehnică	206
7.1.3. Consecințele tehnice ale forței obligatorii	207
7.2. Regula relativității	209
7.2.1. Sferă de aplicare	210
7.2.2. Importanța practică	211
7.2.3. Părțile contractante	211
7.2.4. Terții	215
7.2.5. Avânzii-cauza	216
7.2.5.1. Succesorii singulari și creditorii chirografari	217
7.3. Principiul opozabilității	221
7.3.1. Sediul materiei	222
7.3.2. Noțiunea și efectivitatea principiului	223
7.3.3. Evoluții doctrinale	225
7.3.4. Opozabilitatea instrumentului și opozabilitatea operațiunii juridice	226
7.3.5. Cinematica principiului opozabilității	227
7.3.6. Cunoașterea și publicitatea actului civil	229

CAPITOLUL II. PROBA ACTELOR JURIDICE

ȘI A FAPTELOR JURIDICE	233
§1. Noțiunea de probă. Principiile generale ale probațiunii	233
1.1. Precizări preliminare	233
1.2. Definiție	235
1.3. Sediul materiei	236
1.4. Obiectul probei	236
1.5. Clasificarea probelor	242
1.6. Condițiile de admisibilitate ale probelor	243
1.7. Sarcina probei	244
1.8. Convențiile asupra probelor	246
§2. Mijloacele de probă	249
2.1. Înscrierile	249
2.1.1. Noțiune	249
2.1.2. Înscrierile autentice	251
2.1.3. Înscrierile sub semnătură privată	254
2.1.4. Alte înscrieri	265
2.2. Proba actelor juridice	266
2.2.1. Reguli speciale privitoare la dovada actelor juridice	266

2.2.2. Excepții de la regulile prevăzute de art. 309 alin. (2) și (4) C.proc.civ. _____	269
2.3. Proba testimonială _____	272
2.3.1. Noțiune _____	272
2.3.2. Admisibilitatea probei cu martori _____	273
2.3.3. Puterea doveditoare a probei testimoniale _____	274
2.4. Mărturisirea _____	274
2.4.1. Noțiune _____	274
2.4.2. Caractere juridice _____	275
2.4.3. Formele mărturisirii _____	276
2.4.4. Forța probantă a mărturisirii _____	277
2.4.5. Indivizibilitatea mărturisirii judiciare _____	278
2.5. Prezumțiile _____	279
2.5.1. Noțiune _____	279
2.5.2. Prezumțiile legale _____	280
2.5.3. Prezumțiile judiciare _____	281
2.6. Alte mijloace de probă _____	282
2.6.1. Probele materiale _____	282
2.6.2. Cercetarea la fața locului _____	283
2.6.3. Raportul de expertiză _____	284
CAPITOLUL III. PRESCRIȚIA EXTINCTIVĂ _____	285
§1. Noțiunea prescripției extinctive _____	285
1.1. Prescripția extinctivă și drepturile subiective _____	285
1.2. Definirea prescripției extinctive _____	287
1.3. Dreptul material la acțiune, dreptul procesual la acțiune, acțiunea civilă și dreptul de a cere executarea silită _____	288
1.4. Prescripția extinctivă și uzucapiunea _____	291
1.5. Justificarea reglementării legale a prescripției _____	292
§2. Considerații privind reglementarea legală aplicabilă prescripției extinctive _____	293
2.1. Sediul materiei _____	293
2.2. Caracterul preponderent dispozitiv al reglementării din Codul civil _____	294
2.2.1. Admisibilitatea convențiilor sau a clauzelor contrare reglementării legale _____	295
2.2.2. Îndreptățirea de a invoca prescripția extinctivă _____	297
2.2.3. Renunțarea la prescripție _____	299
§3. Efectele prescripției extinctive _____	302
3.1. Noțiune _____	302
3.2. Particularități _____	303
3.3. Prescripția și dreptul subiectiv _____	307
3.3.1. Supraviețuirea dreptului subiectiv în urma împlinirii termenului de prescripție _____	307

3.3.2. Particularitățile dreptului subiectiv și ale obligației corelative în urma împlinirii prescripției _____	308
3.3.3. Consecințele particularităților dreptului subiectiv și ale obligației corelative în urma împlinirii prescripției _____	309
§4. Domeniul de aplicare al prescripției extinctive _____	311
4.1. Situația acțiunilor cu obiect patrimonial _____	312
4.2. Situația acțiunilor cu obiect nepatrimonial _____	314
4.3. Acțiunile imprescriptibile _____	315
§5. Termenele de prescripție _____	317
5.1. Termenul general _____	317
5.2. Termenele speciale _____	317
§6. Cursul prescripției extinctive _____	321
6.1. Determinarea momentului din care începe să curgă termenul de prescripție. Regula generală _____	321
6.2. Reguli particulare privitoare la începutul cursului termenului de prescripție _____	323
6.3. Împlinirea cursului prescripției extinctive _____	339
6.4. Suspendarea cursului prescripției extinctive _____	340
6.4.1. Caracterizare generală a cauzelor de suspendare _____	342
6.4.2. Alte cauze de suspendare _____	349
6.4.3. Efectele suspendării prescripției _____	350
6.4.4. Beneficiul suspendării prescripției. Extinderea efectului suspensiv _____	352
6.5. Întreruperea prescripției extinctive _____	352
6.5.1. Cauzele întreruperii prescripției extinctive _____	353
6.5.2. Efectele întreruperii prescripției extinctive _____	360
6.5.3. Beneficiul și extinderea efectului întreruperii prescripției _____	362
6.6. Repunerea în termen _____	362
6.6.1. Noțiuni _____	362
6.6.2. Condițiile repunerii în termen _____	364
§7. Decăderea _____	366
7.1. Noțiuni _____	366
7.2. Regimul juridic al termenelor de decădere _____	367
7.3. Efectele termenelor de decădere _____	368
7.4. Privire comparativă asupra decăderii și prescripției extinctive _____	369
Abrevieri _____	371
Bibliografie _____	373

Șerban Diaconescu

Paul Vasilescu

Facultatea de Drept a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca

Introducere în dreptul civil

Volumul II

Editura
Stamangiu
2023

sau executată în temeiul unei cauze ilicite sau imorale rămâne întotdeauna supusă restituirii”^[1].

§7. Efectele actului civil

Analiza condițiilor de validitate a actului civil scoate la lumină și ideea că acesta poate fi înțeles ca o procedură, ca un ansamblu de reguli de respectat pentru ca el să se nască valid și eficient. Etapa formării actului, concretizată în încheierea acestei proceduri^[2], o considerăm un reper static al actului civil, ea marcând data de la care operațiunea există juridic. După aceasta, actul începe să genereze efectele juridice proprii, pentru care a fost conceput. Este o a doua etapă din viața unei operațiuni juridice, una dinamică. Lucrurile stau astfel, chiar dacă nu întotdeauna ele sunt practic evidente. Pentru contractele complexe, deslușim mai ușor data sau etapa încheierii operațiunii de faza în care actul începe să producă efecte juridice. De pildă, pentru un contract de credit, de furnizare, de asigurare ori de societate sau pentru un testament, distingem lesne faza formării operațiunii juridice de cea în care ea generează efecte. În schimb, la actele anodine juridic, săvârșite cotidian – cum ar fi, de pildă, cumpărarea unui produs din piață sau dintr-un magazin – momentele care diferențiază cele două etape sunt atât de apropiate, încât ele sunt decelabile doar intelectual, lăsând impresia de simultaneitate a încheierii și consumării actului civil.

Diferențierea dintre etapa formării și cea a producerii efectelor unei operațiuni juridice are menirea și de a evidenția un truism: actul civil trebuie privit (și) ca un instrument social. Chiar din definiția sa rezultă că un act civil se încheie pentru a crea efecte juridice^[3], scopul său social constând în consecințele sale efective. Nimeni nu încheie un contract de locațiune, de vindere sau de societate doar în sine, numai pentru a spune că a săvârșit un act. Se încheie asemenea contracte pentru a obține un rezultat practic concret: o sumă de bani – cu titlu de chirie sau de preț, un spațiu de locuit sau un bun în schimbul prețului, o societate – care să desfășoare activități comerciale, o asociere sau o modificare a regulilor devoluțiunii succesoriale legale – pentru testament. Prin urmare, intenția de a produce efecte juridice nu este numai un element definitoriu al contractului, ci chiar

[1] Art. 1638 C.civ.

[2] Procedura de formare a actului juridic poate fi privită, la rândul său, în mod dinamic (e.g. emiterea unei oferte, negocierea ei și acceptarea ofertei), dar punctul său final marchează întotdeauna trecerea în altă fază a operațiunii juridice (producerea efectelor sale).

[3] **Bibliografie specială:** A. CIRCA, *Relativitatea efectelor convențiilor*, Ed. Universul Juridic, București, 2009; I. DELEANU, *Părțile și terții. Relativitatea și opozabilitatea efectelor juridice*, op. cit.; P. VASILESCU, *Relativitatea*, op. cit.; PH. DELMAS SAINT-HILAIRE, *Le tiers à l'acte juridique*, Ed. LGDJ, Paris, 2000; J.L. GOUTAL, *Essai sur le principe de l'effet relatif du contrat*, Ed. LGDJ, Paris, 1981; C. GUELFUCCI-THIBIERGE, *De l'élargissement de la notion de partie au contrat... à l'élargissement de la portée du principe de l'effet relatif*, în RTDciv. 1994, p. 275. **Bibliografie generală:** GH. BELEIU, op. cit., p. 166; G. BOROI, C.A. ANGHELESCU, op. cit., p. 204; P. COSMOVICI (coord.), op. cit., p. 200; D. COSMA, op. cit., p. 372; E. LUPAN, I. SABĂU-POP, op. cit., vol. I, p. 241; M. NICOLAE, *Actul juridic civil în dreptul civil român*, op. cit., p. 56; M. NICOLAE, *Drept civil. Teoria generală. Vol. II...*, op. cit., p. 473; O. UNGUREANU, C. MUNTEANU, op. cit., p. 336; P. MALAURIE, L. AYNÈS, op. cit., p. 199; F. TERRÉ, PH. SIMLER, Y. LEQUETTE, op. cit., p. 40.

rațiunea sa practică. Producând efecte juridice, actul iese în lume, inserându-se astfel în ordinea juridică, și începe să intereseze și pe ceilalți. O operațiune modifică – în proporții diferite – ordinea de drept preexistentă actului. Această inserare în ordinea juridică, în raporturile juridice anterioare, se înfăptuiește prin intermediul efectelor de drept ale actului civil.

Dar ce sunt efectele actului civil? Pragmatic, un act este încheiat datorită aptitudinii sale de a produce anumite efecte juridice și nu altele, concretizate în anumite raporturi juridice; adică, în drepturi subiective și obligații civile concrete. Actul juridic mai produce și încă ceva: norma privată, materializată în regula de conduită a celor legați prin act. Și aici contează unghiul de abordare și limita pe care o punem analizei. Astfel, efectele operațiunii pot fi reduse frecvent la raporturile juridice declanșate de act. „A declanșa” trebuie înțeles aici foarte lax. Concret, există acte care fie aduc ceva într-adevăr inedit (*e.g.* se naște o creanță nouă, se constituie un drept de uz, gaj o ipotecă sau de moștenire), fie doar se grefează pe unele situații juridice anterioare, modificându-le (*e.g.* strămutarea de creanțe, de proprietate, partajul), fie pun capăt unor situații juridice preexistente (*e.g.* remiterea de datorie, acte abdicative, tranzacția).

Dacă luăm în considerare că relațiile juridice sunt drepturi și obligații, efectele civile ale actului se referă chiar la nașterea, dinamica și stingerea acestora. Contractul fiind cea mai importantă sursă de obligații civile, există tendința de a reduce efectele actului la raporturile obligaționale. Practic, această viziune este dominantă, căci majoritar în discuție sunt contractele, cu relevanță juridică prin obligațiile civile pe care le vehiculează. Asistăm la un imperialism expansionist al raporturilor de obligații, care tind să cotopească efectele contractului. Viziunea este reduționistă, ea comprimând actul la contract și efectele acestuia la obligații. Teoretic, o asemenea schemă analitică ar fi de evitat, căci comprimă obligatoriul actului la obligaționalul său, făcând inexplicabile principiile actului civil. Forța obligatorie a actelor civile extinctive sau modificative, a actelor fără conținut patrimonial, precum și celor generatoare de instituții juridice nu mai poate fi explicată prin recursul la raportul obligațional, de pildă. Pe scurt, dacă identificăm efectele actului juridic cu drepturile subiective pe care el le vehiculează, trebuie totuși evitată reducerea acestora la creanțe sau la raporturile de obligații.

Actul civil generează și alte efecte juridice decât cele obligaționale. Lăsând la o parte creanțele, o operațiune juridică poate avea efecte reale, în sensul că ea generează sau strămută drepturi reale (*e.g.* uzufruct, ipotecă, proprietate). Unele acte civile pot genera chiar raporturile eminentemente extrapatrimoniale; de pildă, căsătoria, actele de recunoaștere de filiație, de realizare a adopției, unele dispoziții testamentare etc. După cum există inclusiv operațiuni apte să producă efecte instituționale, creând nu simple raporturi juridice (patrimoniale sau extrapatrimoniale), ci instituții civile deosebit de complexe (*e.g.* asociații, fundații, societăți, regimuri matrimoniale). În toate cazurile însă, actul juridic, indiferent de tipul, forma, natura sau conținutul său concret, va produce și norme private^[1].

[1] P. VASILESCU, *Relativitatea, op. cit.*, p. 83. Expresia „normă privată” vrea să evidențieze că norma are o altă sursă decât norma obiectivă, generată de dreptul pozitiv, concretizată în lege, ordonanță, hotărâre de guvern ș.a.

Efectele actului juridic se concretizează în norme private. „Cu noțiunea de normă desemnăm faptul că ceva este sau *trebuie* să fie și mai ales că un om *trebuie* să se comporte într-un anumit fel”^[1]. După cum, „norma este sensul unui act cu care un comportament este ordonat sau permis și mai ales cu care o persoană este împuternicită să adopte comportamentul respectiv”^[2]. Norma privată este regula de drept creată prin actul civil. Ea se referă la comportamentul concret pe care autorii actului trebuie să îl adopte, ea impunându-se ca obligatorie în sine, precum o normă legală, indiferent de conținutul său concret. Pentru norma obiectivă legală, este de netăgăduit că obligativitatea sa nu se datorează conținutului său. Conținutul normei nu face decât să regleze intensitatea și natura sancțiunilor de aplicat, nefiind un criteriu sau o sursă a obligativității normei obiective. Acest conținut concret și specific nu se referă decât la înfățișarea comportamentului dictat de normă.

Pentru părțile normei private, se impune conduita concretă și specifică comandată de raporturile juridice generate convențional, la care adăugăm obligativitatea normei în sine. Pentru cei străini de norma privată, aceasta impune respectul situației juridice create de actul civil. Ceea ce diferă nu este obligatoriul normei, ci maniera concretă în care acesta se materializează în conduita subiecților de drept; comportamentul astfel dictat poate și trebuie să fie conform cu norma privată. Astfel, pentru un contract care generează raporturi obligaționale, norma privată cuprinde și aceste raporturi de creanță, dar și restul normativ, care nu este obligațional, dar e obligatoriu (e.g. îndatorire de bună-credință, de cinste în executarea obligației). Dacă creditorul iartă de datorie pe debitorul său, vom avea un contract (remiterea de datorie), care nu generează nicio creanță, dar conținutul normativ al remiterii de datorie determină comportamentul obligatoriu al creditorului, care nu mai poate cere plata debitorului.

Dacă folosim criteriul normei private – generate de contract –, celelalte criterii și elemente de specific ale actului civil trec în plan secund. Totuși, atunci când vom discuta despre efectele actului, ne referim și la conținutul concret al acestei norme, pentru a sublinia diferențele practice existente între diferitele acte, în funcție de genul diferit al diverselor sale efecte concrete (raporturi obligaționale, reale, extrapatrimoniale etc.).

Concluzia? Efectele actului civil sunt normele private pe care acesta le generează întotdeauna. Dar cum în structura normei private am putea decela și un conținut specific, concretizat în raporturi juridice de un anumit fel (creanțe, drepturi reale, drepturi extrapatrimoniale sau instituții civile), efectele actului se mărginesc uneori secvențial doar la drepturile și obligațiile civile. În fine, privind funcția practică a actului civil, el poate genera, modifica, transmite sau stinge asemenea drepturi (/obligații).

În continuare, trecem în revistă nu tipul de efecte generate, ci regulile care le guvernează. În absența unanimității din doctrină^[3], putem totuși considera că

[1] H. KELSEN, *Doctrina pură a dreptului*, op. cit., p. 18. Sublinierile aparțin autorului.

[2] *Ibidem*.

[3] În doctrină există poziții variate în ceea ce privește numărul și funcțiile principiilor care guvernează efectele actului civil. Exemplificativ, sunt autori care consideră că ar exista cinci principii (N. WATTE, *Éléments de droit civil*, Ed. PUB, Bruxelles, 1988, p. 26),

efectele actului civil ascultă de două principii: cel al forței obligatorii și cel al opozabilității, iar dinamica lor ne permite să discutăm și despre regula relativității, aplicabilă doar contractelor aflate în legătură cu o creanță.

Sediul materiei. Codul civil de astăzi^[1] pare sistematizat și, în nominalismul său funciar, ne vorbește despre efectele contractului într-o secțiune cu multe articole (art. 1270-1294). Dintre acestea, doar unele^[2] au legătură nemijlocită cu principiile care guvernează efectele contractului, restul justificându-și locul printr-o tradiție mai mult doctrinală. *De lege lata* deducem că trei ar fi principiile contractului: (7.1.) cel al forței obligatorii, (7.2.) cel al relativității și – în premieră legislativă – (7.3.) principiul opozabilității. Le vom analiza în continuare.

7.1. Principiul forței obligatorii

Între părțile contractului, efectele actului civil sunt guvernate de principiul forței sale obligatorii^[3], exprimat prin adagiul *pacta sunt servanda*. Codul civil îl consacră^[4] expres în art. 1270 alin. (1): „Contractul valabil încheiat are putere de lege între părțile contractante”^[5]. Altfel spus, contractul este obligatoriu precum legea, între părțile sale. Niciuna dintre acestea, după momentul încheierii valide a convenției, nu se poate sustrage unilateral de la executarea actului, care îi va fi impusă *in extremis* prin forța coercitivă a statului. Forța obligatorie a contractului exclude ca actul să fie privit ca facultativ, iar executarea sa să depindă doar de dorința unei părți. Între contractanți se stabilește o legătură obligatorie *de jure*, aceasta fiind deosebirea finalităă între contracte și manifestările de voință nejuridice.

7.1.1. Sursa intelectuală

Sursa intelectuală a lui *pacta sunt servanda* a fost și rămâne disputată; două concepții principale ar fi acum de amintit. Prima este ilustrată de *voluntarismul* juridic. Ea consideră că orice contract este rezultatul voinței părților sale, care

alții identifică trei [P. COSMOVICI (coord.), *op. cit.*, p. 202], după cum s-a susținut că ar fi doar două principii (L. POP, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Tratat*, Ed. Chemarea, Iași, 1994, p. 59; citat mai jos *Obligații*).

[1] Vechiul codice consacra două articole efectelor contractului (art. 969 și 973), motiv de dispută, în ceea ce privește semnificația lor asupra principiilor și regulilor aplicabile efectelor contractului.

[2] Art. 1270, art. 1280 și art. 1281 C.civ.

[3] A. ALMĂȘAN, *Aplicarea relațională a principiului pacta sunt servanda*, în M. NICOLAE (coord.), *Actul juridic în noul Cod civil, op. cit.*, p. 113.

[4] Principiul s-a regăsit formal în alineatul prim al art. 969 C.civ. 1864 („Convențiile legal făcute au putere de lege între părțile contractante”), o traducere a art. 1134 C.civ.fr. din epocă. Înțelegerea sa trebuie făcută ținând cont că în 1804, anul adoptării Codului civil francez, legea era considerată tot un contract. Legea și contractul erau considerate de aceeași natură și obârșie juridică – voința –, care prin ea însăși crea dreptul. În același sens trebuie receptat și dictonul *contractus legem dedit*.

[5] Diferențele de redactare dintre cele două coduri sunt minore, ideea fiind aceeași, căci *legal făcut* e identic cu *valabil încheiat*.

sunt în putere să genereze orice efect juridic au interesul. Autonomia de voință este atât sursa juridică a contractului, cât și temei al principiului forței sale juridice obligatorii. Astfel, părțile care s-au legat prin act sunt ținute de drept de acesta, pentru că lucrul acesta și l-au dorit, iar libertatea înfățișată de contract trebuie transpusă pe plan juridic, prin consacrarea efectelor sale obligatorii. În ultimă instanță, respectarea cuvântului dat la încheierea actului ar fi nu numai un imperativ moral, ci chiar sursa lui *pacta sunt servanda*.

Al doilea curent este *pozitivismul* juridic. El respinge autonomia de voință ca suport și principiu al contractului. Resorturile principiului *pacta sunt servanda* ar fi obiective^[1], ele regăsindu-se în lege. Prin urmare, legea civilă nu ar consacra un principiu preexistent, ci ar fi chiar sursa normativă a forței obligatorii a contractului. O soluție miraculoasă prin simplitatea ei, dar care întemeiază efectele actului pe ceva exterior voinței contractanților.

În definitiv, excesele celor două viziuni ar trebui evitate. Astfel, nu se poate concepe contractul în absența voinței subiecților de drept, sursă a actului. Dar acești subiecți sunt ținuți să respecte și legea (*lato sensu*), nu numai proprii lor interes. Prin urmare, ar trebui să căutăm temeiul lui *pacta sunt servanda* într-un complex de factori, volitivi și pozitivi, aduși în discuție de justiția comutativă^[2] și utilitatea socială proprie oricărui contract.

Justiția comutativă poate justifica interesul normei obiective pentru contract, adică pentru norma privată generată convențional. Deoarece, în lipsa unui echilibru just între debitor și creditor, între prestațiile pe care aceștia și le datorează, contractul se dovedește injust și, în consecință, de neacceptat în panoplia instituțiilor juridice. *Pacta sunt servanda* dă posibilitate creditorului să ceară executarea creanței sale debitorului, și astfel se va restabili egalitatea patrimonială dintre cei doi. În absența forței obligatorii a actului, debitorul ar putea „cumula ceea ce a primit și să nu dea nimic în schimb, în timp ce partenerul său ar da fără să primească ceva în schimb”^[3]. Contractul nu numai că se sprijină pe ideea justiției comutative, dar este și un important instrument al acesteia^[4]. Economic vorbind, contractul ar putea fi înțeles ca un act comutativ, care stabilește raporturi reciproce între părțile sale, el fiind cel mai important instrument de schimb. Justiția comutativă nu se face în sine sau ținând cont doar de repere intrinseci contractului. Ea are nevoie de recursul la noțiuni precum justul și utilul.

[1] M. BACACHE-GIBEILI, *La relativité des conventions et les groupes de contrats*, Ed. LGDJ, Paris, 1996, p. 245.

[2] Ea presupune o egalitate aritmetică, instituind un echilibru al contraprestațiilor cu ocazia schimburilor. Nota obținută la examen ascultă de justiția comutativă, dacă reflectă întocmai răspunsul elevului. În același sens, vorbim despre „preț just”, el trebuind să reflecte pecuniar cât mai fidel valoarea bunului cumpărat.

[3] J. GHESTIN, *La formation du contrat*, op. cit., p. 227.

[4] Justiția distributivă urmărește obținerea unei egalități oarecum geometrice, acordând fiecăruia ceva în funcție de posibilitățile obiective, dar și de meritele sale. Aplicații ale acestui tip de justiție pot fi: grilele de salarii, făcute în funcție de vechime, competențele profesionale și situația economică a societății; poziționarea unui candidat la un concurs pe un anumit loc, făcută în funcție de propriul rezultat, dar și de prestațiile celorlalți concurenți; indemnizarea victimei făcută de cel lipsit de discernământ (art. 1368 C.civ.) etc.

Evident, legiuitorul poate^[1] interveni de fiecare dată când contractul nu corespunde cerințelor de utilitate socială. Diminuarea libertății contractuale poate fi justificată prin salvagardarea interesului și ordinii publice, iar această intervenție nu trebuie receptată atât ca o atingere adusă libertății individuale, cât ca un sprijin oferit instituției contractuale, în sensul că aceasta va putea astfel să-și atingă scopurile, în calitate de mijloc al justiției comutative. Din această perspectivă, opera legiuitorului și intervenția sa în materie contractuală nu ar trebui înțelese întotdeauna ca o imixtiune, ci ca suport în realizarea unui climat juridic propice derulării legăturilor contractuale. Din acest unghi, principiul *pacta sunt servanda* poate fi considerat neutru față de libertatea contractuală, pe care nu o exclude, dar nici nu o presupune automat, cum ar comanda voluntarismul juridic cel mai pur.

Legiuitorul este liber, oricând interesul general o cere, să modifice condițiile de validitate impuse actului civil. Restricțiile aduse astfel principiului consensualismului par legitime și ușor de admis. Forța juridică a contractului, a obligativității sale, nu se mai sprijină exclusiv pe o voință juridică nomothetă, ci pe forța creatoare a normei legale (obiective). Din această perspectivă, devine impropriu să se mai discute despre excepții de la *pacta sunt servanda*, ci doar despre reglementări diferite impuse de interese (sociale) distincte.

Voința rămâne un criteriu al actului civil și, prin aceasta, ea trebuie luată în considerare la aprecierea temeiurilor forței sale obligatorii. Dar voința nu poate să constituie singurul criteriu al contractului, pentru simplul motiv că acesta, odată creat, devine altceva decât voința originară a autorilor săi. Contractul, după crearea sa, trece pe planul al doilea, iar în *gros plan* se impune analizarea efectelor sale – norma privată. Dacă contractul nu poate fi redus la un element al său ori nu poate fi analizat și caracterizat doar în funcție de un singur criteriu cronologic, nici temeiurile lui *pacta sunt servanda* nu pot fi concepute și explicate fracționat.

Astfel, norma obiectivă vine să sancționeze norma privată și să o investească cu forță juridică, atunci când aceasta corespunde unei utilități sociale și este concepută în spiritul ordinii de drept. Norma obiectivă nu creează norma privată, ci numai o recunoaște și o integrează în ansamblul instituțiilor care definesc și compun corpusul juridic. De aceea pare cel puțin îndoielnică ideea că principiul *pacta sunt servanda* se justifică doar prin art. 1270 C.civ. Această normă obiectivă nu face decât să consacre o realitate: sistemul juridic în sine – în spiritul ordinii care îl caracterizează – impune imperativul: convențiile valide au putere de lege. Nu credem că forța și temeiurile principiului analizat pot fi reduse la litera articolului amintit, ci întregul sistem de valori juridice sprijină și justifică principiul forței obligatorii a contractului. Deci, art. 1270 C.civ. nu este sursa nemijlocită a lui *pacta sunt servanda*, ci doar un reflex normativ obiectiv al acestuia.

Recunoașterea realității că forța obligatorie rezidă și din norma obiectivă conferă beneficiul, dar și riscul, de a nu mai putea depista excepții de la principiul *pacta sunt servanda*. Beneficiul este evident: nu mai trebuie recurs la artificii juridice pentru a explica cum se face ca un contract să își extindă (restrângă) efectele obligatorii, fără ca această situație să se datoreze exclusiv voinței contractanților. Norma obiectivă reglează intensitatea obligațională și obligatorie

[1] M. BACACHE-GIBEILI, *La relativité*, op. cit., p. 253.

a normei private, folosind instrumente, mecanisme și rațiuni străine voinței particularilor. Chestiune de politică juridică, de interes social, economic și tehnică legislativă. Toate acestea pot face ca voința nomothetă a particularilor să devină neputincioasă, depășită fiind în putere de norma obiectivă. Riscul este, de asemenea, excepțional. Norma obiectivă, având darul să se justifice prin sine și prin autoritatea emitentului, poate înfrânge ori inhiba inițiativa privată. Dacă norma obiectivă respectă câteva comandamente esențiale (e.g. libertatea individuală și regulile pieței libere), intervenția ei apare legitimă, iar restrângerile obiective ale forței nomothete a voinței acceptabile. În ultimă instanță, totul este o chestiune de echilibru între interesul general și cel privat, după cum chiar contractul în sine se vedește a fi un instrument de echilibrare a diferitelor interese (particulare).

7.1.2. Sursa tehnică

Sursa tehnică a principiului *pacta sunt servanda* nu trebuie redusă sau restrânsă nici la contract, dar nici la conținutul său obligațional. De cele mai multe ori, principiul analizat este asimilat cu obligaționalul contractului^[1]. Cu alte cuvinte, forța obligatorie a contractului ar fi explicată doar de raporturile de obligații generate de act. Astfel, prin efectele obligatorii ale contractului s-ar înțelege realitatea că raporturile de creanță vehiculate de contract sunt obligatorii pentru debitor. Deci, dacă acesta nu înțelege să își execute benevol obligațiile, creditorul este îndrituit să se prevaleze de forța obligatorie a angajamentului luat de debitor și să treacă la executarea silită a acestuia. Viziunea rămâne proprie celor care leagă automat și indivizibil actul de efectele sale^[2], cu consecința cea mai importantă de a-l reduce la conținutul său obligațional, confundându-se astfel *obligatoriul* cu *obligaționalul*^[3] actului civil.

Confuzia amintită face imposibil de explicat de ce operațiunile juridice având efect doar stingerea unor situații juridice sunt și ele obligatorii, deși acestea nu generează deloc creanțe. De pildă, remiterea de datorie, tranzacția, renunțările la drepturi nu se caracterizează printr-un conținut obligațional, dar sunt întotdeauna acte obligatorii. Obligaționalul acestor acte se găsește în normele private pe care ele le generează; efectul lor specific fiind fie de a libera debitorul, fie de a stinge un drept procesual, fie de renaștere a exigibilității unui raport de creanță^[4]. Pentru unii, nici convențiile translativă de drepturi reale nu ar genera creanțe sau, chiar dacă le-ar genera, nu ar fi de esența și specificul lor^[5]. *A fortiori*

[1] H., L. și J. MAZEAUD, *op. cit.*, p. 720; P. MALAURIE, L. AYNÈS, *op. cit.*, p. 337; G. WICKER, *Les fictions juridiques. Contribution à l'analyse de l'acte juridique*, Ed. LGDJ, Paris, 1997, p. 154.

[2] J. MOURY, *De l'indivisibilité entre les obligations et entre les contrats*, în RTDciv. 1994, p. 255-273.

[3] În susținerea unei demarcații nete între obligatoriu și obligațional, v. P. ANCEL, *Force obligatoire et contenu obligationnel du contrat*, în RTDciv. 1999, p. 772.

[4] Dacă se renunță la beneficiul prescripției.

[5] M. FABRE-MAGNAN, *Le mythe de l'obligation de donner*, în RTDciv. 1995, p. 85 și urm., unde se susține ideea că transmisiunea drepturilor este „un effet légal, automatique du contrat”; *contra* J.-P. CHAZAL, *Le transfert de propriété par l'effet des obligations dans le code civil*, RTDciv. 2000, p. 477-506.

asemenea acte sunt și rămân obligatorii. Apoi, mai există și acte civile creatoare de instituții civile (e.g. căsătoria, persoanele morale), după cum avem și simple clauze lipsite de vreo încărcătură obligațională (e.g. clauzele compromisorii, clauze de factură pur declarativă^[1]), iar toate acestea sunt indubitabil obligatorii. Deci, pentru actele juridice fără tangență cu creațiile, se impune concluzia că obligaționalul nu ține loc de obligatoriu. Norma privată, creată inclusiv de actele lipsite de conținut obligațional, poate însă explica satisfăcător de ce *pacta sunt servanda* se aplică și lor.

Generic, obligatoriul contractului rezidă în forța obligatorie a normei private, pe care el o generează, și aceasta indiferent de conținutul său concret (obligațional sau nu). Principiul forței obligatorii a normei private se aplică atât actelor obligaționale, cât și celor non-obligaționale. Forța obligatorie a contractului o înțelegeam ca obligativitate a normei private pentru părțile sale, indiferent de conținutul său specific. Privite astfel lucrurile, pare evident că principiul *pacta sunt servanda* nu mai este unul care să reglementeze strict doar raporturile dintre părțile contractului. Forța obligatorie, dar neobligațională, se va impune cu efecte specifice și terților.

Însă, cel mai important câștig al explicării principiului forței obligatorii prin recursul la obligativitatea normei private este că principiul ar putea fi extins și la actul unilateral. Caracterul bilateral al normei private explică și face posibilă acceptarea obligativității acesteia, indiferent dacă ea este izvorâtă dintr-un act de formație bilaterală sau unilaterală. Acum pare mai clar că principiul *pacta sunt servanda* nu se aplică direct contractului – înțeles ca procedură, ci el privește doar urmările acestuia. Dacă acestea se concretizează într-o normă privată validă, caracterul său bilateral este un suport suficient pentru aplicarea lui *pacta sunt servanda*, principiu în care *pacta* sugerează doar originile inițiale, de factură convențională și convenționalistă ale principiului, iar nu temeiurile sale.

7.1.3. Consecințele tehnice ale forței obligatorii

Înainte de toate, forța obligatorie se impune părților contractului. Niciuna dintre acestea nu poate scăpa de executarea efectelor actului, pretextând că s-a răzgândit sau că nu mai dorește actul. Contractul născut valid trebuie respectat întocmai de fiecare dintre părțile sale, iar în cazul în care una dintre ele nu vrea să îl execute benevol, ea va fi forțată legal să o facă. Dacă cel îndreptățit să ceară *executarea silită* a contractului nu ar putea recurge, în acest sens, la forța specială a statului, efectele actului nu și-ar merita numele de *juridice*, actul fiind o simplă stare de *fact*.

Un contractant nu se poate sustrage când vrea de la executarea obligațiilor ce îi incumbă prin denunțarea arbitrară a contractului. Aspectul este desemnat

[1] Prin acestea, părțile declară că au luat la cunoștință anumite împrejurări de fapt aflate în conexiune cu contractul (e.g. știu de o anumită normă legală, de starea bunului dobândit, că li s-au explicat conținutul și efectele actului).

prin **regula irevocabilității** contractului, formal prevăzută^[1] legal. „Contractul se modifică sau încetează numai prin acordul părților ori din cauze autorizate de lege”^[2]. Rod al consensului juridic, contractul nu poate fi desființat, transformat sau revocat numai printr-o manifestare unilaterală de voință, emanată de la un singur contractant, când și cum acesta dorește. Contractul poate fi însă modificat sau revocat prin (1) consimțământul mutual al părților sale (*distractus*). Ceea ce reprezintă în fond un nou contract, prin care se modifică sau se pune capăt efectelor contractului inițial. După cum, denunțarea unilaterală a contractului mai poate fi (2) autorizată și prin lege. În fine, când această posibilitate a fost concedată unei părți, prin chiar convenția care urmează să-și epuizeze astfel efectele, avem de-a face cu (3) o stipulație convențională, producătoare de efectele în temeiul contractului, iar nu în sfidarea forței sale obligatorii.

Denunțarea unilaterală este privită uneori ca o excepție de la principiul *pacta sunt servanda*^[3]. Însă, denunțarea unilaterală eficientă nu este decât o manifestare de voință prin care se exercită o posibilitate (*facultas agendi*) deja conferită (legal sau convențional) autorului său. Iar această manifestare de voință, tocmai fiind deja autorizată legal, nu poate fi înțeleasă ca o sfidare arbitrară a contractului. Nici ipoteza denunțării unilaterale convenționale nu descrie o excepție de la principiul *pacta sunt servanda*, ci o aplicare a sa, întruchipată de noul act distructiv – obligatoriu între părți.

Forța obligatorie a contractului trebuie respectată și de instanță. În principiu, judecătorul, atunci când i se cere să cerceteze un contract, are misiunea de a degaja adevăratul sens al actului civil, pentru ca astfel să i se asigure o mai lesne aplicare. Interpretarea contractului se face după anumite reguli și are ca obiect explicitarea voinței reale a părților, singura voință creatoare juridic. Departe de a mai fi astăzi „un servitor al contractului”^[4], judecătorul este ținut să observe efectele obligatorii ale actului și să dispună executarea acestora, dacă i se cere. De aceea, în principiu, instanța nu poate modifica sau adapta conținutul unui contract decât în limitele stricte pe care legea i le conferă^[5].

Legiutorul, la rândul său, trebuie să țină cont de efectele obligatorii ale contractului, evitând să le perturbe^[6]. O intervenție a legiutorului în contracte, în desfășurarea efectelor acestora, ar submina ordinea de drept și ar sabota voința internă a contractanților. De aceea, efectele unui contract încheiat rămân întotdeauna sub imperiul legii sub care s-au născut, ultraactivitatea legii fiind un sprijin serios al forței obligatorii a contractului și al respectului normei obiective față de contract. Însă, cazul tipic de imixtiune legislativă este reprezentat de prorogarea

[1] Art. 969 alin. (2) C.civ. 1864 dispunea: „Ele [convențiile] se pot revoca prin consimțământul mutual sau din cauze autorizate de lege”.

[2] Art. 1270 alin. (2) C.civ.

[3] I. ALBU, *Contractul*, op. cit., p. 103; P. COSMOVICI (coord.), op. cit., p. 204.

[4] A. WEILL, op. cit., p. 57.

[5] Dacă legea i-o cere expres, va trebui să o facă, cum este cazul reducerii de instanță a onorariului avocațial excesiv [art. 451 alin. (2) C.proc.civ.; art. 274 alin. (3) C.proc.civ. 1865], v. C.A. Cluj, dec. civ. nr. 53/A/2005, în BJ-2005, p. 247.

[6] A. COLIN, H. CAPITANT, op. cit., p. 310; N. WATTE, op. cit., p. 30.

legală^[1] a efectelor contractelor; o excepție. Aceasta nu este foarte frecventă practic, fiind, de cele mai multe ori, rezultatul unor presiuni sociale sub care legiuitorul cedează. Tot legiuitorul este acela care, ținând cont de rațiunea contractului sau de rolul acestuia, poate impune ca anumite acte să fie revocabile unilateral. Astfel, *de lege lata*^[2] donația încheiată între soți poate fi revocată oricând.

7.2. Regula relativității

Regula relativității efectelor contractului este amintită de art. 1280 C.civ.: „Contractul produce efecte numai între părți, dacă prin lege nu se prevede altfel”^[3]. Oricum, și dacă n-ar fi fost consacrată legal, regula relativității putea fi dedusă din principiul forței obligatorii. Pentru că un contract este rodul voințelor concordante ale părților sale, iar contractul nu va produce efecte obligaționale față de terți^[4]; el nu va putea profita sau dăuna unor persoane care nu au participat la încheierea lui. Efectele obligaționale trebuie să lege doar părțile contractului, fiindcă altfel s-ar încălca principiul liberal, potrivit căruia libertatea unei persoane nu poate stingheri sau îngredi libertatea celorlalți și, în plus, s-ar nega și sursa voluntară a contractului. De exemplu, vânzătorul neplătit nu poate cere plata creanței-preț decât cumpărătorului său, iar nu oricărei persoane; după cum cumpărătorul trebuie să plătească vânzătorului său, iar nu unui străin.

„Putem spune că principiul relativității efectelor actului juridic civil este acea regulă potrivit cu care acest act produce efecte numai față de autorii ori autorul actului, fără a putea să profite sau să dăuneze altor persoane. Conținutul principiului se exprimă concis în adagiul *res inter alios acta, aliis neque nocere, neque prodesse potest*. Într-o altă exprimare, principiul relativității înseamnă că drepturile subiective civile și obligațiile corelative născute dintr-un act juridic civil aparțin părților, respectiv: autorilor actului, dacă acesta este bilateral; autorului actului, dacă acesta este unilateral”^[5]. Ideea înfățișată pare simplă: forța obligatorie a raporturilor obligaționale generate de un contract nu poate exista decât între contractanți. Prin urmare, persoanele străine de contract nu pot fi obligate la plata creanțelor generate de un contract ce le este indiferent, după cum aceste creanțe nu pot fi executate în profitul celor străini de contract.

Regula *res inter alios acta* nu este decât o fațetă a principiului *pacta sunt servanda*, care proclamă că efectele obligatorii ale contractului sunt legea părților și numai a părților, care au încheiat contractul. În consecință, interpretarea și explicarea regulii *res inter alios acta* a cunoscut același traseu intelectual și a fost

[1] Pentru prelungirea contractelor de locațiune, v. O.U.G. nr. 40/1999 privind protecția chiriașilor și stabilirea chiriei pentru spațiile cu destinația de locuințe (publicată în M. Of. nr. 148 din 8 aprilie 1999); C.A. Cluj., dec. civ. nr. 1075/2004, în BJ-2005, p. 175; Legea nr. 112/1995 pentru reglementarea situației juridice a unor imobile cu destinația de locuințe, trecute în proprietatea statului (publicată în M. Of. nr. 279 din 29 noiembrie 1995).

[2] Art. 1031 C.civ.

[3] Aceasta nu este decât o reiterare a mai vechii dispoziții legislative de la art. 973 C.civ. 1864: „Convențiile n-au efect decât între părțile contractante”.

[4] I. ALBU, *op. cit.*, p. 98; P. COSMOVICI (coord.), *op. cit.*, p. 205.

[5] P. COSMOVICI (coord.), *op. cit.*, p. 205-206.

marcată de aceleași influențe doctrinale ca și principiul *pacta sunt servanda*. Pentru a sublinia legătura dintre cele două, s-a remarcat că „efectul obligatoriu al contractului este de a genera drepturi și obligații, iar acest efect este considerat relativ, deoarece contractul nu generează aceste drepturi și obligații decât în favoarea, respectiv în sarcina, părților sale”^[1].

7.2.1. Sferă de aplicare

Trebuie acceptat^[2] că regula *res inter alios acta* se aplică doar convențiilor generatoare de creanțe, ea traducând în fapt ideea că numai părțile acestor operațiuni juridice pot deveni subiecți activi, respectiv pasivi, ai raportului obligațional generat de act. Din acest unghi, regula analizată pare nu atât un principiu general al contractului, cât o regulă a raportului obligațional.

În plus, este foarte greu de conceput ca regula *res inter alios acta* să fie aplicată și actelor unilaterale. De pildă, se poate întreba dacă un testament sau o ofertă de a contracta ascultă de regula relativității? Pentru testament, chiar dacă el ar viza și raporturi obligaționale, acestea se vor stabili între legatar și cei ținuți cu execuția testamentară, iar nu între legatar și testator, pentru că ultimul va fi mort la data când legatarul devine creditor. Nici ofertei de a contracta nu îi este aplicabilă regula *res inter alios acta*, deoarece raporturile obligaționale vor fi efectul contractului, care se naște din întâlnirea ofertei cu acceptarea, iar nu efectul ofertei. Termenul de „relativ” pare destul de... relativ, adică ambiguu. În discuție este însă evident că regula *res inter alios acta* se referă la „relativitate” în sensul că o obligație există între un creditor și un debitor, ultimul fiind ținut *relativ* la creditorul său, adică față de acesta. Pentru exemplele de mai sus, testamentul este „relativ” la testator, executorii testamentari și legatari, după cum oferta de a contracta este „relativă” la ofertant și acceptant. Dar în aceste exemple, relativitatea nu înseamnă decât că actul se referă pur și simplu la anumite persoane, iar nu că acestea ar fi și ținute de anumite raporturi obligaționale.

Nici actelor juridice extrapatrimoniale nu li se aplică regula *res inter alios acta*, pentru că acestea nu au nicio legătură cu creanțele. Astfel, căsătoria sau actele de recunoaștere a filiației nu generează obligații, ci modifică statutul civil al persoanei, care nu este relativ, ci absolut și indivizibil. Altfel, ar trebui să considerăm că o persoană este căsătorită numai față de soțul său și necăsătorită față de alții, ceea ce ar fi o aberație juridică. Prin urmare, în cazul actelor extrapatrimoniale este impropriu să se vorbească despre regula *res inter alios acta*.

Dacă în discuție ar fi contracte care să genereze sau să vehiculeze drepturi reale, regula *res inter alios acta* se aplică doar la raporturile obligaționale prin care se transportă sau se creează acele drepturi reale. Existența obligațiilor de a da (*dare*), care obligațional face posibilă dinamica drepturilor reale, se supune regulii relativității contractului. Astfel, dacă printr-o convenție se constituie un drept de uzufruct, iar nudul proprietar refuză să își execute obligația asumată, uzufructuarul are posibilitatea să treacă la executarea silită a obligațiilor la care

[1] J.L. GOUTAL, *op. cit.*, p. 33.

[2] F. TERRÉ, PH. SIMLER, Y. LEQUETTE, *op. cit.*, p. 445; M. BACACHE-GIBEILI, *op. cit.*, p. 257.

este ținut nudul proprietar. Situația ilustrează clar aplicarea regulii relativității și a executării forțate a unui raport obligațional.

În concluzie, regula *res inter alios acta* ar trebui limitată la contractele care au ca efect raporturi obligaționale. După cum regula ar putea să explice dinamica legăturilor dintre debitor și creditor (mai ales) la momentul plății. Prin urmare, când ne referim la *res inter alios acta*, va fi vorba mai degrabă despre relativitatea plății, iar nu despre relativitatea contractului în ansamblul său. Din păcate însă, relativitatea raportului obligațional a contaminat actul juridic, indiferent dacă acesta în concret creează sau nu raporturi de creanță, și astfel s-a ajuns să se proclame generalitatea lui *res inter alios acta*.

7.2.2. Importanța practică

Importanța practică a regulii *res inter alios acta* este înfățișată de efortul determinării cât mai exacte a sferei de persoane care intră în zona de influență a contractului^[1]. Și astfel apare, în prim planul analizei regulii *res inter alios acta*, cheștiunea tradițională a demarcației dintre părți, avânzi-cauza și terți.

Un contract poate fi imaginat ca un reper față de care toate persoanele ar trebui să se definească, intrând într-o clasă sau categorie predeterminată; aceasta este funcția tehnică tradițională a relativității convențiilor. În fond, după cum vom vedea, nu există decât trei clase, care împreună trebuie să cuprindă, fără rest, întreaga umanitate. Cantitativ, s-a imaginat o clasă care include cele mai multe persoane, reprezentată de terți; la polul opus este categoria cea mai restrânsă, a părților, iar intermediar sunt plasați avânzii-cauza. Aceștia din urmă sunt întotdeauna mai puțini decât terții și uneori pot fi mai numeroși decât contractanții. Diviziunea tripartită este tradițională. Ea poate fi explicată prin forța obligatorie de atracție juridică exercitată de o operațiune juridică: cei apropiați contractului gravitează în jurul acestuia, atrași de obligatoriul actului, terții sunt respinși de *pacta sunt servanda*, iar avânzii-cauza sunt atrași într-o măsură mai mare decât terții, dar într-una mult mai redusă decât părțile. Așa cum vom vedea, dinamica și statica contractului impun adaptarea criteriilor de definire a noțiunilor analizate în funcție de momentul și realitatea la care ne raportăm. Poziția clasică este însă aceea de a ne raporta doar la momentul încheierii contractului, uitând de aspectul dinamic, reprezentat de producerea efectelor sale juridice. Dar să trecem în revistă cele trei categorii juridice de persoane amintite.

7.2.3. Părțile contractante

Clasic, pornind de la definiția contractului, se consideră *parte* a acestuia persoana care și-a exprimat consimțământul cu ocazia încheierii operațiunii juridice. Astfel, criteriul esențial pentru determinarea calității de parte a convenției este eminentamente subiectiv: voința persoanei^[2]. Din acest unghi de vedere, parte

[1] J. GHESTIN, *Les effets du contrat, op. cit.*, p. 368.

[2] D. ALEXANDRESCO, *op. cit.*, vol. V, p. 156; I. ALBU, *Contractul, op. cit.*, p. 99; D. COSMA, *op. cit.*, p. 68; GH. BELEIU, *op. cit.*, p. 172; G. BOROI, C.A. ANGHELESCU, *op. cit.*,

a actului este autorul său, în sensul de emitent al consimțământului. Pentru noi, o asemenea *parte* este *originară*, căci voința sa generează actul civil. Numai că, dacă ne concentrăm doar asupra părții originare, vom întâmpina dificultăți în înțelegerea dinamicii contractului, care face ca și alte persoane să devină „părți”, dar după momentul încheierii actului. Pe aceste „părți”, care vin după momentul încheierii contractului, le vom denumi *părți survenite*. Pentru moment însă, înlocuim criteriul static de determinare a „părții” (participarea la încheierea operațiunii juridice) cu cel al „prezenței juridice” la încheierea operațiunii juridice.

Cauza juridică concretă și interesul propriu definesc împreună *prezența juridică* a unei persoane la încheierea contractului. Prin cauză concretă trebuie să înțelegem cauza juridică specifică actului încheiat, iar nu alta adiacentă. Astfel este în cazul reprezentării, când reprezentantul acționează în virtutea cauzei convenției de reprezentare și nu a celei proprii contractului, pe care el urmează să-l încheie cu terțul contractant. Iar prin interes propriu putem înțelege interesul – de natură patrimonială sau nu –, care justifică psihologic cauza juridică concretă. Prezența juridică se disociază de cea fizică, care este irelevantă și nu poate fi reținută ca criteriu pentru noțiunea de parte. Încheierea, participarea sau intervenția într-un act juridic presupun firesc și o prezență fizică a persoanei. În cazul „părții”, care în persoană încheie un contract, prezența sa fizică este evidentă (fiind un fapt) și tinde să o escamoteze pe cea juridică – o prezență intelectuală. Pentru contractant, prezența sa fizică nu este esențială, chiar dacă lipsa ei poate avea uneori consecințe juridice nedorite pentru acesta^[1]. În cazul participantului (e.g. reprezentant) sau intervenientului (e.g. notar) într-o convenție, prezența lor fizică nu poate justifica *per se* transformarea acestora în părți ale contractului încheiat (și) cu ajutorul lor.

Intenționalitatea juridică se răsfrânge direct asupra autorului declarației de voință juridică, transformându-l în creditor sau debitor, în parte a contractului, în persoană prinsă în mrejele unor raporturi juridice pe care le-a vrut și dorit. „Partea” este autorul reflexiv al actului civil. Reflexivitatea noțiunii de parte se concretizează în aceea că actul juridic încheiat își răsfrânge efectele asupra persoanei numită *parte*. Acum, alături de criteriul subiectiv al noțiunii de *parte*, se cuvine adăugat și un criteriu obiectiv în definirea acesteia: efectele contractului. Astfel, se poate evidenția ideea că ceea ce transformă un participant la contract în „parte” a acestuia este (și) suportarea consecințelor juridice ale intenției sale juridice.

În situația în care autorul declarației de voință nu acționează pentru sine, ci pentru un altul, el nu mai este parte la actul civil încheiat și cu ajutorul consimțământului său. Autorul declarației rămâne un simplu participant la contract și nu va fi ținut de efectele acestuia, ci doar de efectele pe care faptul său (*stricto sensu*), legea sau situația juridică anterioară^[2] formării actului l-au îndrituit sau i-au permis să acționeze *in nomine alieno*. Situația exemplară în care autorul consimțământului nu are interes propriu și nu este parte la contractul făcut și cu concursul său este reprezentarea convențională. Parte a contractului încheiat

p. 208; P. COSMOVICI (coord.), *op. cit.*, p. 206; E. LUPAN, I. SABĂU-POP, *op. cit.*, vol. I, p. 247; C. STĂTESCU, C. BÎRSAN, *op. cit.*, p. 61.

[1] Când se depășesc, de pildă, limitele mandatului de către reprezentant.

[2] Este cazul reprezentării convenționale sau a gestiunii de afaceri.

prin mijlocirea reprezentării este reprezentatul^[1], persoană care și-a manifestat consimțământul animat de un interes propriu prin intermediul unei alte persoane, reprezentantului. Prin urmare, cel care va fi ținut de efectele actului încheiat prin reprezentare este reprezentatul, absent fizic la faza formării contractului, dar prezent juridic, prin consimțământul exprimat în interesul său de reprezentant.

Deci, ceea ce se cere este nu atât prezența fizică a persoanei, pentru ca aceasta să devină parte la o operațiune civilă, ci prezența sa juridică. Acest aspect este subliniat și de împrejurarea în care voința juridică a reprezentantului este alterată cu ocazia manifestării ei *alieno nomine*. Viciile de consimțământ decelate la nivelul voinței reprezentantului vor atrage anulabilitatea contractului săvârșit de acesta, chiar dacă actul nu a fost proiectat pentru a-și produce efectele *in nomine proprio*^[2]. Numai admitând această soluție se poate asigura o protecție eficientă a consimțământului reprezentatului. Protecția amintită se justifică juridic (tehnic) prin aceea că voința internă aparține reprezentatului, dar ea este exteriorizată cu ajutorul voinței reprezentantului; altfel nu se va putea asigura concordanța între voința internă și consimțământul reprezentatului.

Evident, partea contractului este întotdeauna un subiect de drept, o persoană fizică sau juridică, deoarece numai aceasta poate fi titulară de drepturi și obligații civile. În schimb, reciproca nu este întotdeauna exactă. Anume, nu orice participant la încheierea actului juridic este și parte a acestuia, excluzând acum din discuție ipoteza reprezentării. Astfel, mai mulți subiecți de drept pot forma o singură parte, după cum un singur subiect poate exprima mai multe voințe juridice emanând de la părți diferite^[3]. Pentru prima ipoteză, mai multe persoane pot avea aceeași poziție în actul juridic și, în consecință, ele vor forma o singură parte a acestuia. Elementul care unește juridic aceste persoane este cauza juridică comună și interesul identic pentru toți, adică prezența juridică identică în act pentru toți subiecții. De pildă, dacă toți coproprietarii unui bun se hotărăsc să vândă cotele de proprietate pe care le dețin, aceștia împreună vor forma o singură parte a contractului de vânzare-cumpărare, anume vânzătorul^[4].

Apoi, numai o convenție poate avea părți, un act civil unilateral având doar *autori*. Noțiunea de „parte” implică un altul, celălalt, care împreună cu primul – printr-o învoială –, generează un tot (contractul). Convenția, înțeleasă ca acord

[1] PH. DELMAS SAINT-HILAIRE, *op. cit.*, p. 46, care, prin introducerea noțiunii de „terț contractant”, încearcă să focalizeze analiza nu pe importanța faptului că reprezentatul este parte, ci pe ideea că un participant la încheierea acestuia (reprezentant) este un terț al actului. Pentru cazul reprezentării legale, autorul ajunge la concluzia că „terțul contractant” – reprezentat, nici măcar nu este parte a contractului încheiat în numele și pe seama sa (*idem*, p. 57).

[2] Art. 1299 C.civ.

[3] Este cazul autocontractului și al dublei reprezentări, v. P. VASILESCU, *Relativitatea*, *op. cit.*, p. 234. Art. 1304 C.civ.

[4] Practic însă, este un loc comun și eronat ca în exemplul dat să se vorbească despre „vânzători”. În plus, ceea ce face ca coproprietarii să formeze o singură parte a contractului de vânzare-cumpărare nu este obiectul convenției, ci, așa cum am văzut, numărul de prezențe juridice din act. În niciun caz, obiectul actului juridic (sau al obligației generate de acesta) nu poate fi considerat criteriu al noțiunii de „parte”, deoarece astfel s-ar ignora criteriul subiectiv al actului civil – voința juridică.

de voințe, presupune două personalități distincte, care, împreună, în cadrul procedurii contractuale, pot produce efecte juridice (norme private). Din acest punct de vedere, „partea actului” desemnează, în fond, participantul la o înțelegere juridică cu mai mulți actori. În schimb, actul juridic de formație unilaterală nu are „părți”, ci „autori”. Astfel, de pildă, un testament are nu părți, ci un autor (testatorul), iar oferta de a contracta are tot „autor” (oferentul), după cum și căsătoria este incompatibilă cu noțiunea de „parte” ș.a.

Abordarea contractului din unghiuri diferite (static, respectiv dinamic) ne conferă posibilitatea de a decela prerogativele de care se bucură partea originară în raport cu operațiunea juridică generată de aceasta, precum și influența asupra derulării convenției pe care o pot exercita părțile survenite. Astfel, din punct de vedere static, doar partea originară are posibilitatea de a cere anularea contractului său. Este vorba numai despre ridicarea unei cauze de nulitate relativă, concretizată într-un viciu de consimțământ, iar acțiunea fondată pe o asemenea cauză are menirea de a reliefa atât rolul voinței în formarea contractului, cât și criteriul de bază pe care voința îl îndeplinește în definirea noțiunii de parte originară. Și, în consecință, acțiunea în anularea contractului nu poate fi recunoscută părții survenite. Dinamic privind lucrurile, partea originară are posibilitatea de a cere executarea sau rezoluțiunea^[1] contractului. Părții survenite, ca aderent ulterior la efectele actului civil, titular de drepturi și obligații concrete, i se poate recunoaște numai acțiunea în executarea contractului, deoarece rezoluțiunea rămâne apanajul persoanelor a căror voință a generat contractul.

În concluzie, prin „parte contractuală” se desemnează persoana care își exprimă consimțământul fie pentru a genera, în cadrul unei proceduri convenționale, o normă privată, care să i se aplice nemijlocit, fie doar pentru a i se aplica o normă privată preexistentă. În primul caz vorbim de „părți originare”, iar în al doilea de „părți survenite”.

Sistematizând: (1) noțiunea de „parte” este compatibilă doar cu acordurile de voință și poate fi utilizată exclusiv în raport cu contractul; actele civile de formație unilaterală nu au „părți”, ci doar autori (autor). (2) „Parte” este o noțiune juridică evolutivă și hibridă: evolutivă, pentru că ea își schimbă conținutul, după cum ne raportăm la momentul încheierii contractului sau la perioada în care acesta își produce efectele. Hibridă, întrucât prin *parte* se înțelege atât parte la contract, cât și parte la norma privată generată de acest contract. (3) Există două categorii de părți ale contractului: unele originare, celelalte survenite, iar punerea lor în evidență reliefează două avantaje majore: a) se subliniază statica și dinamica contractului și b) se înlătură din discuție orice ambiguitate privind mecanismele de producere a efectelor contractului asupra unor persoane care nu sunt părți originare, respectându-se principiul *pacta sunt servanda* și regula *res inter alios acta*. (4) Se diminuează conținutul categoriei juridice atât de incerte a avânzilor-cauza.

[1] *Contra* J. GHESTIN, *Les effets du contrat*, op. cit., p. 400.